

VISIE TOEKOMST ONDERWIJS FODOK EN HOORMIJ/FOSS

De ouderorganisaties FODOK en Hoormij/FOSS volgen met belangstelling de discussie over de toekomst van het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen. Een discussie die onlangs is gestart vanuit de onderwijsinstellingen Auris, Kentalis, VierTaal en Vitus Zuid. We vinden dit een goed initiatief en we hopen dat er voldoende direct betrokkenen mee bereikt worden, met name de ouders en de dove en slechthorende kinderen en jongeren zelf.

Met deze notitie, waarin we vooral de focus leggen op knelpunten die worden ervaren, willen we een bijdrage leveren aan de discussie.

Allereerst zijn naar onze mening de volgende aandachtspunten relevant om bij de discussie te betrekken:

- We vinden het bijzonder dat het onderwijs aan dove en dat aan slechthorende leerlingen samen worden genomen in deze discussie. Tot nu toe is daar immers een onderscheid in aangebracht, niet in de laatste plaats vanwege het gebruik van gebaren/gebarentaal in het dovenonderwijs en de relatieve nadruk op gesproken taal in het slechthorendenonderwijs. Als de sector van plan is om deze groepen samen te nemen in een toekomstscenario, dan is het belangrijk om stil te staan bij de communicatie- en andere principiële keuzes, die tot nu toe het onderwijs aan deze groepen bepaald hebben.
- Wij vinden dat de onderwijsinstellingen de vereiste specifieke expertise voor de auditief beperkte doelgroepen vooralsnog onvoldoende uitdragen. Zij nemen daarmee het risico dat de specifieke positie van Cluster 2, die bij Passend Onderwijs is bedongen, in gevaar komt:
  - Er zijn scholen waar auditief beperkte kinderen en TOS-leerlingen bij elkaar in de klas zitten.
  - Er wordt onvoldoende geïnvesteerd in AD'ers met specifieke deskundigheid van leerlingen met auditieve beperkingen. Het risico is dan levensgroot dat de leerlingen niet alleen inadequate ondersteuning krijgen, maar dat ook eventuele bijkomende problematiek gemist wordt door de AD'er.
  - We zien dat dove en slechthorende leerlingen begeleid worden door AD'ers die niet of nauwelijks iets weten van hoorhulpmiddelen, tolken en gebaren(taal), maar ook niet op de hoogte zijn van de grotere risico's op sociaal-emotionele en psychische problematiek en grensoverschrijdend gedrag, waarbij deze leerlingen relatief makkelijk zowel slachtoffer als dader kunnen zijn.
  - Er zijn veel AD'ers die onvoldoende op de hoogte zijn van speciale materialen, mogelijkheden van vreemdetalenonderwijs en aangepaste toetsmogelijkheden voor deze groep leerlingen.
  - Wij zien de aandacht voor en de vaardigheid in gebarentaal bij medewerkers afnemen, ook bij de van oudsher 'doofdeskundige' instellingen. We weten dat dat voor een deel van de leerlingen betekent dat ze onvoldoende toegang tot de lesstof hebben, maar ook onvoldoende toegang tot de wereld om hen heen en dat er te weinig onderlinge contacten zijn met 'lotgenoten' of met gebaarvaardige rolmodellen.
- Er zijn relatief veel auditief beperkte leerlingen die geen ambulante ondersteuning (meer) toegewezen krijgen, terwijl ze daar wel baat bij zouden hebben. Vaak zijn deze leerlingen op een goed niveau gekomen mede dankzij de ondersteuning van hun AD'er. Het

verdwijnen daarvan kan een leerling doen terugvallen: weer een faalervaring. Een vinger aan de pols vanuit de ambulante dienstverlening en de mogelijkheid om waar nodig snel de ondersteuning te hervatten zouden voor heel wat ouders een geruststelling betekenen en voor de leerlingen een veilig vangnet.

- Er blijken heel wat auditief beperkte jongeren die niet meer in beeld zijn bij het onderwijs vast te lopen. Een deel daarvan vereenzaamt en een ander deel ontspoot en komt met de verkeerde mensen en middelen in aanraking (zie interview Kees-Ate van der Meer, bijgevoegd). Als we ons bezighouden met de toekomst van het onderwijs, is dit ook een groep die meegenomen moet worden.
- Dove en slechthorende schoolverlaters die het hoger onderwijs ingaan, lopen makkelijk vast: ze zijn onvoldoende voorbereid op de zelfstandigheid die ze dan moeten tonen. Dat zegt iets over de vaardigheden die ze daarvoor in speciaal of regulier onderwijs onvoldoende hebben meegekregen.
- Zoals het 'arrangeren' van het onderwijs nu geregeld is, ontbreekt een positieve keuze voor speciaal onderwijs. Daardoor worden leerlingen in het speciaal onderwijs gestigmatiseerd: 'er is iets met me aan de hand'. De keuze voor speciaal onderwijs moet een positieve kunnen zijn, je kiest ervoor niet omdat je het regulier onderwijs niet aankunt, maar omdat het speciaal onderwijs meer tegemoetkomt aan jouw taal- en identiteitsbehoefte. Wat ons betreft is deze opvatting niet strijdig met de discussie over inclusief onderwijs omdat een bewuste positieve keuze voor specifieke vormen van onderwijs hierin steeds mogelijk moet blijven.

Kortom: voordat de instellingen discussiëren over de toekomst van het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen zouden ze naar onze mening eerst moeten reflecteren op de wijze waarop ze nu hun specifieke taken invullen en hun medewerkers scholen, maar ook op hun 'output': de situatie van dove en slechthorende schoolverlaters.

Hieronder onze reactie op de door de onderwijsinstellingen ingebrachte discussiepunten

- 1. Het regulier onderwijs biedt voldoende keuzemogelijkheden voor dove en slechthorende leerlingen om onderwijs te volgen op hun eigen niveau*

Wanneer het alleen over onderwijsniveau gaat, kan dat waar zijn. Alleen zijn er genoeg dove en slechthorende kinderen voor wie het regulier onderwijs een brug te ver is. Voor wie de toegankelijkheid van de lessen in het regulier onderwijs, ondanks hulpmiddelen en tolken, onder de maat is en die zich uitgesloten en eenzaam voelen in het regulier onderwijs. Veel dove en slechthorende leerlingen vinden geen aansluiting bij de groep (zie ook onderzoek Nina Wolters, Kentalis 2012).

- 2. Om kwalitatief hoog onderwijs te kunnen bieden voor dove en slechthorende leerlingen in het vso, is een school centraal in Nederland genoeg.*

Passend Onderwijs zal voor ieder kind anders zijn: voor het ene kind is dat regulier, voor het andere kind speciaal. En die keuzemogelijkheid zou wat ons betreft moeten blijven bestaan. We denken niet dat we dan aan één vso-locatie genoeg hebben. Maar om goed vso te kunnen geven, heb je wel veel leerlingen bij elkaar nodig: dan kunnen medewerkers optimaal kennis ontwikkelen, uitbouwen en borgen. En dan wordt recht gedaan aan de variëteit binnen de leerlingengroep. Dat blijft een spagaat vanwege het kleine aantal dove en slechthorende leerlingen.

De andere kant is dat uitwisseling tussen ambulante begeleiding en vso ook van groot belang is om de expertise te behouden en uit te bouwen. Dat is niet te organiseren met één leslocatie. Dit soort kennis en ervaring kan immers niet goed via internet worden overgedragen. Ook voor AD'ers is

het goed om veel dove en slechthorende leerlingen te zien en niet alleen die paar leerlingen, die ze naast hun TOS-leerlingen begeleiden: zo kunnen ze hun deskundigheid namelijk niet onderhouden en uitbouwen.

Concentratie van dove en slechthorende leerlingen over een beperkter aantal locaties lijkt ons dus juist. Maar aan zo'n keuze zitten, zoals eerder benoemd, veel haken en ogen qua reistijd en evt. uit huis wonen. Daar moeten we dan eerst een oplossing voor hebben. En daarnaast moet geregeld kunnen worden dat AD'ers die met deze leerlingen werken voldoende feeling houden met de leerlingen op de leslocaties.

3. Dove en slechthorende leerlingen kunnen prima terecht in het onderwijs aan leerlingen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS)

Hoewel er zeker parallellen en vergelijkbare behoeften zijn bij auditief en communicatief beperkte leerlingen, is het een illusie te denken dat de auditief beperkte leerlingen voldoende hebben aan 'TOS-onderwijs'. Dove en slechthorende leerlingen hebben immers vooral een inputprobleem, terwijl TOS-leerlingen vooral een verwerkingsprobleem hebben. Natuurlijk is het visuele accent in het TOS-onderwijs nuttig en wellicht kunnen de TOS-leerlingen ook van een gebarenaanbod profiteren. Maar de dove en slechthorende leerlingen zullen altijd ruim in de minderheid zijn, hun specifieke behoeften op het gebied van taal, emoties en kennis van de wereld worden dan minder onderkend en er zal minder op ingespeeld kunnen worden. We zien dat nu al in de Ambulante Dienstverlening: een AD'er met veel ervaring met TOS-leerlingen heeft onvoldoende expertise om dove en slechthorende leerlingen adequaat te ondersteunen.

4. Wat de ambulant dienstverlener doet, bepaalt de leerkracht van het regulier onderwijs

Dat hopen we niet, want de AD'er heeft de expertise (zo moet het in elk geval zijn), maar de AD'er moet uiteraard wel rekening houden met de behoeften, kennishiaten en talenten van de leerkracht. We hopen dat de teamleider weet en meebepaalt wat de AD'er doet, dat de AD'er feedback op zijn/haar handelen krijgt, en dus aan intervisie en supervisie doet, en daarbij goed op de hoogte is van alle ins en outs van de auditieve beperking (ook t.a.v. hulpmiddelen) én van het beleid van de onderwijsinstelling.

Bovendien moeten de ouders en de jongeren natuurlijk betrokken worden bij het maken van afspraken over de inzet van de AD'er!

5. Drie so-scholen voor dove en slechthorende basisschoolleerlingen (4-12 jaar) in Nederland zijn genoeg om kwalitatief hoog onderwijs te kunnen bieden

We denken niet dat dat toereikend is, al speelt hier dezelfde discussie als bij de vso-scholen: er is een minimum aantal leerlingen nodig om de borging van de expertise te kunnen garanderen, zowel bij schoolmedewerkers als bij AD'ers in de regio. Er moeten dus zeker niet teveel scholen zijn, maar ook niet te weinig. We verwachten immers van de schoolmedewerkers een echt grondige kennis van de gevolgen van de auditieve beperking. Reisafstanden en mogelijkheden van leerlingenvervoer moeten daarbij meegewogen worden, zeker als het om zulke jonge kinderen gaat. Wat ons betreft zouden er ook 'mengvormen' moeten zijn, zodat een kind deels op de reguliere school en deels op het so onderwijs kan volgen, maar dat vraagt veel flexibiliteit van alle betrokkenen. Je kunt dan denken aan een aantal dagen per week speciaal en een aantal dagen regulier, maar ook bv. aan één week per maand speciaal. De tolkvoorziening moet dan ook geregeld zijn: het is bar en boos dat momenteel een kind dat gaat wennen op de reguliere school niet eens een tolk kan inzetten.

6. Het is belangrijk dat een dove of slechthorende leerling met andere dove en slechthorende leerlingen op school zit. De reistijd naar die school is minder belangrijk.

Ja, het is belangrijk om met andere D-SH-leerlingen ervaringen te delen, maar ook om zichtbaarder te zijn op een school of in een groep, om zo de omgeving te doordringen van de noodzaak om rekening met deze leerlingen te houden. Wel belangrijk dat de hele school dan goed voorbereid wordt op de komst van deze leerlingen (vgl. Deaf awareness-weeken in het Verenigd Koninkrijk). Aan de andere kant: de reistijd kan een probleem zijn, zowel voor de leerling persoonlijk als ten aanzien van de kosten. Leerlingenvervoer moet dan goed geregeld zijn en vergoed worden, ook voor vso-leerlingen.

Het elkaar niet ontmoeten komt steeds vaker voor vanwege plaatsing in het regulier onderwijs en een overwegende TOS-populatie in het so/vso. Het is daarom belangrijk om buiten schooltijd ontmoetingen mogelijk te maken. De organisatie hiervan zou kunnen worden opgepakt door een samenwerking van ouderorganisaties, jongerenorganisaties en de onderwijsinstellingen.

7. So- en vso-scholen gaan op in een school-in-school constructie. Dat betekent een so of vso binnen een reguliere school.

We kunnen ons voorstellen dat er soms geen andere optie is en we denken dat het goed is voor deze leerlingen om van 'het beste van twee werelden' te profiteren. Maar we zien in deze constructie toch het risico van verdamping van specifieke vaardigheden van de docenten, ten aanzien van expertise en gebarentaalvaardigheid. Daarnaast staan reguliere scholen niet altijd te springen om dergelijke constructies.

Het risico is groot dat bij het doorvoeren van veel van deze constructies de toekomst van het onderwijs aan dove en slechthorende leerlingen binnen de samenwerkingsverbanden komt te liggen en dat borging en verspreiding van de expertise over het onderwijs aan dove en slechthorenden niet meer gegarandeerd is.